

İLKÖĞRETİM 7. VE 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ (ERZURUM ÖRNEĞİ)

Identifying the Environmental Attitudes of 7th and 8th Grade Elementary Students (Erzurum Sample)

Yrd.Doç.Dr. Ahmet NALÇACI*

Adem BELDAĞ**

ÖZET

Bu araştırmada ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Tarama modeli kullanılarak tasarlanan araştırmanın evrenini Erzurum'daki ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme seçkisiz örnekleme yöntemlerinden, basit seçkisiz örnekleme kullanılarak belirlenen 7 ilköğretim okulunun ikinci kademesinde 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 412 öğrenciden oluşmuştur.

Araştırmada veriler Çevre Tutum Ölçeği (Aslan, Uluçınar-Sağır ve Cansaran 2008) kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde frekans, t testi ve varyans analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, ailelerinin aylık geliri değişkenleri açısından istatistiksel olarak 0.05 anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim, Çevre, Tutum

* Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği A.B.D.

** Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Doktora Öğrencisi.

ABSTRACT

The aim of this study is to identify the environmental attitudes of 7th and 8th grade elementary students. The universe of this study, which has been designed using the scanning model, is composed of second level elementary school students who study in Erzurum. The sample of the study is composed of 412 7th and 8th grade students who are in the second level of 7 elementary schools which have been determined using simple random sampling among random sampling methods.

Data in the study have been obtained using Environmental Attitude Scale (Aslan, Uluçınar-Sağır and Cansaran 2008). Frequency, t-test and analysis of variance techniques have been used in the analysis of the data. According to the results obtained in the research, a statistically 0.05 significant difference has been found in terms of variables of students' gender, class level at which they study and monthly income of their families.

Key words: *Elementary Education, Environment, Attitude*

Giriş

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanoğlunun çevredeki doğal kaynaklardan yararlanma olgusu ve yaşam koşullarını geliştirme çabaları, teknolojik gelişmeler doğrultusunda sürekli bir artış ve çeşitlenme göstermiştir (İncekara ve Tuna, 2010). Tüm dünyada, devletler ekonomik büyüme ile kendi nüfuslarını daha iyi yaşam standartlarına ulaştırmak için çabalamaktadırlar (Cevher-Kalburan 2009). Bu süreç günümüze kadar katlanarak devam etmiştir. 20. yüzyıl insanoğlunun bilim ve teknolojiye en büyük atılımı yaptığı, yüzyıldır. Bu atılım insanların yaşam standartlarını yükseltmekte, hatta bir önceki yüzyıla bakıldığında hayallerin ötesine geçildiği görülmektedir. Bu gelişimden en çok etkilenen ise şüphesiz ki çevredir. Çevre ve ekonomi arasındaki güç mücadelesinden çevre yenik ayrılmış ve insanoğlu kendi türünü yok edecek hamlelerden vazgeçememiş (Atasoy ve Ertürk, 2008), doğayı ve kendini tüketmeye başlamıştır (Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010). Birçok araştırmacı çevre sorunlarının temel nedenini, hızla gelişen sanayileşme ve dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması olarak göstermektedir (Aydın ve Kaya, 2010). Bu nedenle içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli sorunlarından biriside çevresel sorunlar olmuştur.

21. yüzyılda, gelinen noktada çevre için eğitim ve çevre sorunları çözümünde uluslararası işbirliği, ortak politika ve devletlerarası karşılıklı dayanışma ön koşul gibi görülmektedir. Çünkü ülkeler arasında ortak ve eşzamanlı çevre politikaları yürütülmeden; küresel çevre sorunları çözümünde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri tatmin edecek ortak politikalar ve yaptırımlar belirlemeden; çevre için eğitimi tüm ülkelerde yaygınlaştırmadan; sadece birkaç ülkenin bu konulardaki başarıları olması, uzun vadede ne kendilerini ne de gezegeni kurtarmaya yetecektir (Atasoy, 2005). Avrupa Birliği başta olmak üzere birçok topluluk, çeşitli kıyamet senaryolarının üretildiği günümüzde, insanlığın daha sağlıklı çevrelerde yaşayabilmeleri için birtakım projeler ortaya koymakta ve önlemler almaya çalışmaktadır (Alım, 2006).

Günümüzde çevreyi korumak için düşünülen çözümlerin başında etkili bir çevre eğitimi gelmektedir. Çevre eğitimi tüm toplumu kapsamalıdır. Bu doğrultuda çevre eğitimi; toplumun tüm kesimlerinde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı, kalıcı ve olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması ve doğal, tarihi, kültürel, sosyo-estetik değerlerin korunması, aktif olarak katılımın sağlanması ve sorunların çözümünde görev alma olarak tanımlanabilir (Budak, 2008; Bilgili, 2008). Çevre eğitiminin temelinde, doğayı ve doğal kaynakları koruma eğitimi yatmaktadır. Çevre eğitiminde amaç; sadece insanları çevre hakkında bilgilendirmek değil, onların çevre konusundaki becerilerini arttırarak, gönüllü katılımcılar haline getirmektir (Şüyün, 2010).

Çevre eğitiminde öncelikle çevrenin önemini, içinde bulunulan durumu ve gelecekte karşılaşılabilecek temel sorunları, geleceğin dünyasının sahipleri olan nesle anlatmalı ve onları bu konuda uyarmalıyız. Bunu da en iyi yapacak olan şüphesiz eğitim-öğretim faaliyetlerinin yapıldığı okullardır. Çevre eğitimi, çocuğun ailesinde ve yakın çevresinde başlar. Evde verilen eğitim, çocuğun gelecekteki bilişsel, duyuşsal, devinışsel ve ahlaki davranışlarının temelini oluşturur. Gelişim psikologları, çocuklarda doğal çevreye ilişkin zihinsel duyarlılığın yaklaşık 9-10 yaşlarında gelişmeye başladığını söylemektedir.

Çocuklar, insan ile doğa arasındaki etkileşimi bu dönemde değerlendirebilmektedir. Bu dönemin hemen her ülkede çocuğun ilköğretim çağı olduğu bilinmektedir (Armağan, 2006). Bu nedenle ilköğretimde öğrencilere çevre bilinci ve çevreye karşı olumlu tutum kazandırılmalıdır (Ak, 2008). İlköğretimde öğrencilerin çevre konusunda bilinçli olarak yetiştirilmelerinde; Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersleri sorumluluğu oldukça fazladır. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji derslerinin öğretim programlarında çevre içerikleri Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 1: Hayat Bilgisi dersi öğretim programında çevre

Sınıf	Temalar	Kazanımlar
1	Okul Heyecanım	Sınıfını, okulunu ve çevresini temiz tutmak ve korumak için sorumluluk alır.
1	Dün, Bugün, Yarın	İnsanların çevreyi hangi yollarla değiştirdiğini ve bunun için neler yaptıklarını araştırır, anlatır. Doğal afetlerin çevreyi nasıl değiştirdiğini araştırır.
2	Okul Heyecanım	Okulu ve çevresini korumak için alternatifler üretir.
2	Dün, Bugün, Yarın	Yaşadığı çevreyi temiz tutmasının kendisinin ve başkalarının sağlığı ve gelişimiyle ilişkili olduğunu kavrar. Doğal ve yapay çevre arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade eder.
3	Okul Heyecanım	Okulu ve çevresini temiz tutmak için bir proje tasarlar.
3	Dün, Bugün, Yarın	Yaşadığı çevreyi daha temiz bir hâle getirmek için bir proje tasarlar.

Hayat Bilgisi dersi öğretim programının; vizyonunda “Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık” ve “Kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren” beceriler bölümünde, “Kaynakları etkili kullanmak” başlığı altında “Yaşadığı çevre ile bir bütün olduğunu fark etme”, “İnsanla çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi görme” ve “Çevreye zarar vermenin kendine zarar vermek olduğunu kavrama.” ifadeleri yer almıştır. Öğrencilere kazandırılacak kavramlardan çevre ile ilgili olanlar; bilinçli tüketim, kaynak, çevre ve doğal afet'tir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009).

Tablo 2: Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında çevre

Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
4	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır. Çevresinde gördüğü doğal ve beşerî unsurları ayırt eder. Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.
4	Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi Ki Var	Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.
5	Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanıır.
5	Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir. Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.
6	Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak, dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin

6	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	dağılımın nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.
7	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak, Türkiye’de nüfusun dağılımının neden ve sonuçlarını tartışır. Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının; vizyonunda, “...yaşadığı çevreye duyarlı...” genel amaçlarında; “Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.” ifadesine yer verilmiştir. Öğrencilere kazandırılacak kavramlardan çevre ile ilgili olanlar; afet, beşeri ortamlar, çevre, çevre kirliliği, doğal kaynaklar ve doğal ortam’dır (MEB, 2005a-MEB, 2005b).

Tablo 3: Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında çevre

Sınıf	Öğrenme Alanı	Üniteler	Kazanımlar
4	Fiziksel Olaylar	Yaşamımızdaki Elektrik	Pil atıklarının çevreye ve insan sağlığına verebileceği zararlarını ifade eder. Pil atıklarının çevreye ve insan sağlığına verebileceği zararları ifade eder. Aydınlatma araçlarının tasarruflu kullanımının aile ve ülke ekonomisi bakımından önemini bilincine varır. Kaynakların verimli kullanılması ve bilinçli tüketilmesi gerektiğini kabul eder.
4	Fiziksel Olaylar	Işık ve Ses	Ses kirliliğinin insan ve çevre sağlığına olan olumsuz etkilerini açıklar. Yakın çevresindeki kirliliği fark eder ve bu kirliliğe neden olan maddeleri listeler. Çevreyi temizlemek amacı ile basit yöntemler geliştirir. Çevreyi korumak amacı ile yapılan birçok faaliyete gönüllü olarak katılır.
4	Madde ve Değişim	Maddeyi Tanıyalım	Doğal kaynakların neden dikkatli tüketilmesi gerektiğini, bu konuda insanların ilgilendirilmesinin önemini açıklar. Kaynakların verimli kullanılması ve bilinçli tüketilmesi gerektiğini kabul eder.
4	Dünya ve Evren	Gezegnimiz Dünya	Erozyonla toprak kaybı arasında ilişki kurar. Hava, toprak ve suyun yaşam için önemini bilincine varır. Hava, toprak ve su kirliliğini önlemek için alınabilecek önlemleri araştırır ve sunar.
4	Canlılar ve Hayat	Canlılar Dünyasını Gezelim, Tanıyalım	Çevreyi korumak ve geliştirmek için bireysel sorumluluk bilinci kazanır. Çevre haklarının varlığını bilir. Çevrenin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının bir vatandaşlık görevi olduğu bilincine uygun davranışlar gösterir.
5	Madde ve Değişim	Maddenin Değişimi ve Tanınması	Kökene güneş olan enerji kaynaklarını açıklar. Güneş enerjisinin yeryüzüne ışınlarla ulaştığını bilir. Güneş ışınlarının ulaştıkları maddeyi ısıttığını deneyle gösterir. Güneş enerjisinin ısı enerjisine dönüştüğü sonucunu çıkarır.
5	Canlılar ve Hayat	Canlılar Dünyasını Gezelim, Tanıyalım	İnsan etkisi ile çevrenin nasıl değiştiğini araştırır. İnsan etkisi ile ülkemizde nesli tükenen veya tükenme tehlikesinde olan bitki ve hayvanlara örnekler verir. Yakın çevresindeki veya ülkemizdeki çevre sorunları hakkında bilgi toplar ve sunar. Yakın çevresinde, çevreyi bozabilecek davranışlarda bulunanları uyarır. Atatürk’ün çevre bilincinin geliştirilmesi ile ilgili sözlerine örnekler verir.
6	Dünya ve Evren	Yerkabuğu Nelerden Oluşur?	Okyanus, deniz, göl ve akarsuların yerüstü; sıcak soğuk su kaynaklarının yeraltı suları olduğunu belirtir. Jeotermal kaynak, kaplıca kavramlarını tanımlayarak yeraltı sıcak su kaynaklarına ülkemizden örnekler verir. Yeraltı ve yerüstü sularının kullanım

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Tutumlarının Belirlenmesi (Erzurum Örneği)

			alanlarını (içecek, sulama, sağlık, elektrik enerjisi üretimi vb.) örneklerle açıklar. Erozyona etki eden faktörleri deneyerek test eder. Erozyonun gelecekte oluşturabileceği zararlar hakkında tahminlerde bulunur. Toprakları erozyondan korumak için bireysel ve işbirliğine dayalı çözüm önerileri sunar.
7	Canlılar ve Hayat	İnsan ve Çevre	Ekosistemdeki biyolojik çeşitliliği fark eder ve bunun önemini vurgular. Ülkemizde ve dünyada nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan bitki ve hayvanlara örnekler verir. Ülkemizde ve dünyada nesli tükenme tehlikesinde olan bitki ve hayvanların nasıl korunabileceğine ilişkin öneriler sunar. Çevresinde bulunan bitki ve hayvanlara sevgiyle davranır. Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarından bir tanesi hakkında bilgi toplar, sunar ve sonuçlarını tartışır. Dünyadaki bir çevre probleminin ülkemizi nasıl etkileyebileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarına yönelik işbirliğine dayalı çözümler önerir ve faaliyetlere katılır. Atatürk'ün çevre sevgisi ile ilgili uygulamalarına örnekler verir.
7	Fiziksel Olaylar	Işık	Güneş enerjisinden yararlanma yollarına örnekler verir.
8	Madde ve Değişim	Maddelerin Yapısı ve Özellikleri	Endüstride atık madde olarak havaya bırakılan SO2 ve NO2 gazlarının asit yağmurları oluşturduğunu ve bunların çevreye zarar verdiğini fark eder. Suları, havayı ve toprağı kirleten kimyasallara karşı duyarlılık edinir. Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarına örnekler verir. Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımına ilişkin araştırma yapar ve sunar. Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynakları kullanmanın önemini vurgular. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına örnek olabilecek bir tasarım yapar. Geri dönüşümün ne olduğunu ve gerekliliğini örneklerle açıklar. Yaşadığı çevrede geri dönüşüm uygulamalarını hayata geçirir.
8	Canlılar ve Hayat	Canlılar ve Enerji İlişkileri	

Fen ve Teknoloji dersi öğretim programının genel amaçlarında; “Fen ve teknoloji, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimleri anlamalarını sağlamak” ve “Fen ve teknolojiyle ilgili sosyal, ekonomik ve etik değerleri, kişisel sağlık ve çevre sorunlarını fark etmelerini, bunlarla ilgili sorumluluk taşımalarını ve bilinçli kararlar vermelerini sağlamak” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2005-2006).

İlköğretim programlarında çevre ile ilgili içeriklerin yoğun olması öğrencilerimize çevre bilinci kazandırması açısından bir avantaj olarak görülebilir (Sever ve Samancı, 2002). Okullarda çeşitli öğretim programlarında yer verilmesine karşın çevreye karşı duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde sorunların devam ettiği görülmektedir (Aslan, Uluçınar-Sağır ve Cansaran, 2008). Söz konusu eğitim sistemi ve onun temel öğeleri olan öğretmen ve öğrencilerin bu amaçla en iyi şekilde bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Bu koşul yerine getirilebilirse, bireylerin davranışlarında olumlu gelişmeler olur ve çevreyi koruma gerçekleşir (Ünal, 2011).

Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi yeterli bir çevre bilincinin kazandırılması ile mümkündür. Bu da okullarımızda verilecek eğitim sayesinde olacaktır (Aslan, Uluçınar-Sağır ve Cansaran, 2008). Dünyanın ve ülkemizin geleceği açısından hayati önem taşıyan çevre bilinci kazandırılmış duyarlı bireylerin yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Çünkü çevre konusunda bilinçli bireylerin bu durumu içselleştirilmesi ve yaşam

felsefesi haline dönüştürülmesi çevre sorunlarının çözümünde oldukça etkilidir. Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin almış oldukları eğitim ve öğretime bağlı olarak çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1) Cinsiyet,
- 2) Öğrenim gördükleri sınıf,
- 3) Sosyal Bilgiler dersine yönelik ilgi düzeyleri,
- 4) Ailelerinin aylık gelirleri; değişkenlerine göre 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerinde farklılık var mıdır?

Desen

Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını belirlemek için araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2006).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2010-2011 öğretim yılında Erzurum'daki ilköğretim okullarının ikinci kademesine öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Evrende yer alan farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 7 ilköğretim okulunda 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 412 öğrenci, seçkisiz örnekleme yöntemlerinden, basit seçkisiz örnekleme kullanılarak belirlenmiştir. Bu örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir (Büyüköztürk vd., 2009). Araştırmanın örnekleme ilişkin bilgileri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Örneklem grubunun demografik bilgilerine ilişkin dağılım

Seçenekler		1	2	3	4	5	Toplam
Cinsiyet		Erkek	Kız	-	-	-	-
	<i>n</i>	204	208				412
	%	49.5	50.5				100
Sınıf Düzeyi		7.sınıf	8.sınıf	-	-	-	-
	<i>n</i>	207	205				412
	%	50.2	49.8				100
Sosyal Bilgiler Dersine İlgi		İlgiliyim	Kısmen İlgiliyim	İlgisizim	-	-	-
	<i>n</i>	270	127	15			412
	%	65.5	30.8	3.6			100
Gelir durumu		500 tl ve altı	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001 ve üzeri	-
	<i>n</i>	47	112	154	76	23	412
	%	11.4	27.2	37.4	18.4	5.6	100

Veri toplama aracı

Çevre Tutum Ölçeği

Leeming ve diğ. (1995) tarafından geliştirilen “Çevreye Yönelik Tutum ve Bilgi Ölçeği” Aslan, Uluçınar-Sağır ve Cansaran (2008) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Tek boyut ve 24 maddeden oluşan ölçek (1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum) 5’li likert tiptedir. Ölçeğin güvenilirlik değerinin hesaplanmasında kullanılan Cronbach alpha değeri .86’dır. Bu araştırma için hesaplanan Cronbach alpha değeri ise .89’dur.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde öğrencilerin; cinsiyet ve öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre, çevreye yönelik tutuma ilişkin görüşlerinin farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız gruplar için uygulanan “t testi” ile Sosyal Bilgiler dersine yönelik ilgi düzeyleri ve ailelerinin aylık gelirine göre çevreye yönelik tutuma ilişkin görüşlerinin farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü “Varyans” (ANOVA) analizi ile incelenmiştir.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda dört kategoride ortaya konulmuştur.

Tablo 5: Öğrencilerin cinsiyetlerine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Cinsiyet	n	\bar{X}	SK	t	p
Kız	208	94.98	16.615	3.404	.001*
Erkek	204	89.43	16.470		

* p<05

Tablo 5’te, öğrencilerin cinsiyetleri ile çevreye yönelik tutumları ile ilgili görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgulara yer verilmiştir. Çevreye yönelik tutumları ile ilgili öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, kız öğrencilerin bu konu hakkındaki görüşlerinin ortalamalarının erkek öğrencilerin görüşlerinden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre, öğrencilerin cinsiyetlerine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılaşmanın kız öğrencilerin lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu yönüyle, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarıyla ilgili görüşleri cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklılaşabilmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Sınıf	n	\bar{X}	SK	t	p
7. Sınıf	207	95.11	14.607	3.553	.000*
8. Sınıf	205	89.32	18.255		

* p<05

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre çevreye yönelik tutumları ile ilgili görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerinin ortalamalarının

birbirinden farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Farklılaşmanın yedinci sınıf öğrencilerin lehine olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre, yedinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerine göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilgi düzeylerine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Sosyal Bilgiler Dersine İlgisi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p
Gruplar Arası	760.014	2	380.007		
Gruplar İçi	114631.6	409	280.273	1.356	.259*
Toplam Kareler	115391.6	411			

* $p > .05$

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik ilgi düzeylerine göre, çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular Tablo 7’de verilmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik ilgi düzeylerine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum sosyal bilgiler dersine yönelik ilgi düzeyleri farklılık gösterse de öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerinin birbirine yakınlık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8: Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılığın karşılaştırılması

Aylık Gelir Düzeyi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p
Gruplar Arası	3609.406	4	902.352		
Gruplar İçi	111782.2	407	274.649	3.285	.011*
Toplam Kareler	115391.6	411			

* $p < .05$

Öğrencilerin ailelerin sahip olduğu gelir düzeyine göre, çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılığa yönelik bulgular Tablo 8’de verilmiştir. Öğrencilerin ailelerin sahip olduğu gelir düzeyine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, ailelerinin aylık geliri 500 TL’den az olan öğrenciler ile 501-1000 TL arası olan öğrencilerin görüşleri arasında 501-1000 TL gelire sahip olan öğrencilerin görüşleri lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Tartışma

Doğal kaynakların bilinçsiz tüketilmesi ve kullanılması sonucunda uzun yıllar fark edilmeyen çevresel etkiler zamanla önemli boyutlara ulaştı. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevre ile ilişkilerimizde ortaya çıkan sorunlar oldukça ciddi ve kaygı verici olunca, insanların doğa ile uzlaşması artık kaçınılmaz hale geldi. Çevre sorunları ve çevre

kirlenmesi kavramları evrensel boyutlara ulaşıncaya, tüm dünya ülkeleri çevreyi koruma ve çevreyi düzenli kullanma üzerine odaklaştı (Sever ve Samancı, 2002).

Öğrencilerde çevre duyarlılığı artırmak ve bilinci geliştirmek için önemli unsurlardan biri çevreye yönelik olumlu tutum kazandırılmasıdır (Uluçınar-Sağır, Aslan, ve Cansaran, 2008). 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Atasoy (2005) yaptığı çalışmada hem çevresel bilgi hem de çevresel tutum bakımından kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha başarılı oldukları saptanmıştır. Keskin (2008) ile Aktaş (2010) yaptığı çalışmada 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan “doğal çevreye duyarlılık” değerinde kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olması araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri, arasında yedinci sınıf öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu bulguya göre öğrencilerin bir yıl çevre konusunda daha az bilgi edinen öğrencilerin tutumlarının daha olumlu olması düşündürücüdür. Ayrıca Arslanyolu (2010) çalışmasında sınıf düzeyinin öğrencilerin çevreye karşı tutumlarında etkili olmadığı sonucuna elde etmişlerdir. Oysa çevre sorunlarının kalıcı çözümünde bilinçli ve duyarlı bireyler yetiştirmek en etkili yol olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslan, Uluçınar-Sağır ve Cansaran, 2008). Nitelikli bir çevre eğitimi programı, öğrencileri okul öncesi dönemden ele almalı; bunu ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretime kadar geçen her aşamada gerekli bedensel ve zihinsel gelişimler paralelinde düzenlenerek etkin bir şekilde öğretimi amaçlanmalıdır (Ak, 2008).

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik ilgi düzeylerine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Oysa Sosyal Bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır (Öztürk, 2009). Bu nedenle çevre eğitimi ilköğretimde Sosyal Bilgiler dersinin yüklendiği sorumluluk oldukça fazladır. Ancak ilköğretimde çevre eğitiminin öğrencilere kazandırılmasında bir takım engeller bulunmaktadır. Bu nedenle de anlamlı bir çevre bilinci öğrencilere kazandırılmamaktadır. İlköğretimde verilen derslere rağmen öğrencilerin öğrendiklerini okul dışında pek uygulamadıkları, yani çevre eğitiminin amacına yeterince ulaşmadığı gözlenmektedir (Sever ve Samancı, 2002). İlköğretim programlarının genel hedeflerine bakıldığında, çevre kavramına yer verildiği söylenebilir (Tanrıverdi, 2009). Programlarda öğretim süreçlerine yönelik olarak yapılan değişiklikler, daha etkili bir çevre eğitimi yapılabileceği yönünde işaretler vermektedir (Alım, 2006). Programların hazırlanması kadar uygulanması da önemlidir (Büyükkaragöz, 1997). Bir program ne kadar ideal boyutlarda geliştirilmiş olursa olsun sonuçta programın uygulanma sürecindeki en uç ve en önemli unsuru öğretmendir (Yel, Taşdemir ve Yıldırım, 2008). Öğretmenlerin etkili biçimde çevre eğitimi verebilmeleri, sorunlar karşısında bıkmadan çaba göstermeye devam etmeleri için yüksek özyeterlik inancına sahip olmaları oldukça önemlidir (Özdemir, Aydın ve Akar-Vural, 2009). Sadece ezberle dayanan ve öğrenmenin en alt basamağı olan bilme düzeyinin üzerine çıkamayan öğrenciler, bir üst sınıfa geçerken öğrendiklerinin ne anlama

geldiğini kavramadan bilgilerinin büyük bir kısmını unuturlar. Bu nedenle çevre konuları kesinlikle ezber olmaktan kurtarılmalı ve öğrencilerde davranış değişikliğine yol açabilecek somut örneklerle başvurulmalıdır (Sever ve Samancı, 2002). Buna yönelik olarak, sınırsız bir laboratuvar olan çevrede uygulamalar yapılmalı ve etkinlikler sergilenmelidir. Ancak böyle gerçek anlamda çevre bilinci kazandırılabilir (Ak, 2008).

Öğrencilerin ailelerin sahip olduğu gelir düzeyine göre çevreye yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri arasında ailelerinin aylık geliri 500 TL'den az olan öğrenciler ile 501-1000 TL arası olan öğrencilerin görüşleri arasında 501-1000 TL gelire sahip olan öğrencilerin görüşleri lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Aktaş (2010) yaptığı araştırmada 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan "doğal çevreye duyarlılık" değerinde ailelerinin aylık geliri artan öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olması araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Ülkemizde çevre sorunları konulu çok sayıda yayın mevcut iken, çevre eğitimi alanında aynı şeyden bahsetmek mümkün değildir (Alım, 2006). Son yıllarda eğitim-öğretim ile çevre sorunları arasındaki ilişki tekrar irdelenmeye; öğretmenler ile ders programlarının çevre duyarlılığı ve bilinci yüksek bireyler yetiştirmeye uygunluğu yeniden gözden geçirilmeye başlanmıştır. Tüm bunların sonucunda erdem, ahlâk, değer, hoşgörü, denge, birliktelik, etik, kalkınma, ekonomi gibi kavramlar ekolojik açıdan yeniden tanımlanmaya başlanmıştır (Meydan ve Doğu, 2008).

Çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin korunması için çıkış noktası; insan faaliyetlerinin ve davranış biçimlerinin çevre duyarlılığı yönünde odaklanması olmalıdır (İleri, 1998). Çevreye duyarlılığın sağlanmasında ve etkili bir çevre eğitiminde değer eğitiminin önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Değer, hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan bir tercihtir (Aktepe ve Yel, 2009). Değerlerin, insanların davranışlarını yönlendirmedeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin çevre bilgisinin, çevreye karşı tutumlarının ve çevre sorunlarına karşı farkındalıklarının artırılması için değer eğitimi etkili bir şekilde kullanılabilir. Değer eğitimi yöntemlerine göre geliştirilen etkinliklerle işlenen dersin, öğrencilerin çevreye ilişkin olumlu tutum geliştirmelerinde geleneksel yöntemle işlenen derse göre daha etkili olduğu söylenebilir. Bu yüzden çevreye yönelik değer eğitimi çalışmaları okulların yanı sıra, tüm insanlığı kapsayacak şekilde yapılabilir (Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010).

Günümüz dünyasının vazgeçilmezi olan ve bireylere kolay ve etkili bir şekilde ulaşmayı sağlayan kitle iletişim araçlarının çevrenin korunması konusunda bireyleri bilinçlendirici olması sağlanabilir. Çevreye yönelik var olan çalışmalar çoğunlukla çeşitli öğrenim düzeylerindeki öğrencilerin çevre tutumunu belirlemeye yöneliktir. Çevre konusunun öğretimine yönelik çalışmalar kısıtlı olup, bu alanda nicel ve nitel çalışmalar yapılabilir. İlköğretim programlarında yapılan düzenlemeyle Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji derslerinin çevreye karşı duyarlı ve bilinçli bireyler yetiştirilmesi konusunda daha etkin olabilmesi için uygulamada neler yapılabileceği konusunda fikir verici çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ak, S. (2008). *İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinçlerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Aktaş, N. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 599-616.
- Armağan, F. Ö. (2006). *İlköğretim 7-8. sınıf öğrencilerinin çevre eğitimi ile ilgili bilgi düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Arslanyolu, K. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının çoklu zekâ kuramına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Aslan, O., Uluçınar-Sağır Ş. ve Cansaran A. (2008). Çevre tutum ölçeği uyarlanması ve ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarının belirlenmesi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 283 -295.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: ilköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Aydın, F. ve Kaya, H. (2010). *Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi*, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 229-257.
- Bilgili, S. (2008). *İlköğretim 7. sınıf fen ve teknoloji dersinde çevre konularının öğretiminde, yapılandırmacı yaklaşıma dayalı işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin erişimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Budak, B. (2008). *İlköğretim kurumlarında çevre eğitiminin yeri ve uygulama çalışmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Büyükkaragöz, S.S. (1997). *Program Geliştirme “Kaynak Metinler”*, Konya: Öz Eğitim Yayınları.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem A Akademi.

- Cevher-Kalburan, F.N. (2009). “Çocuklar için çevresel tutum ölçeği” ile “yeni ekolojik paradigma ölçeği”nin geçerlik güvenirlik çalışması ve çevre eğitim programının etkisinin incelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- İleri, R. (1998). Çevre eğitimi ve katılımın sağlanması. *Ekoloji*, 7(28), 3-9.
- İncekara, S. ve Tuna, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel konularla ilgili bilgi düzeylerinin ölçülmesi: Çankırı ili örneği, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 168-182.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- MEB. (2005). İlköğretim 4.-5.sınıflar fen teknoloji dersi öğretim programı, Ankara.
- MEB. (2005a). İlköğretim 4.-5. sınıflar sosyal bilgiler dersi öğretim programı, Ankara.
- MEB. (2005b). İlköğretim 6.-7. sınıflar sosyal bilgiler dersi öğretim programı, Ankara.
- MEB. (2006). İlköğretim 6.-8. sınıflar fen teknoloji dersi öğretim programı, Ankara.
- MEB. (2009). İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara.
- Meydan, A. ve Doğu, S. (2008). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevre sorunları hakkındaki görüşlerinin bazı değişkenlere göre değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 267-277.
- Özdemir, A., Aydın, N. ve Akar-Vural, R. (2009). Çevre eğitimi öz-yeterlik algısı üzerine bir ölçek geliştirme çalışması, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 1-8.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış, C. Öztürk (Ed). *Sosyal Bilgileri Öğretimi* (ss.1-31), Ankara: Pegem A Akademi.
- Sever, R. ve Samancı, S. (2002). İlköğretimde çevre eğitimi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7(7), 155-163.
- Şüyün, B. (2010). *İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilinç ve Algulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. ve Çetin, T.(2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu, Eğitim Fakültesi Dergisi* 30, 231-248.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi, *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 89-103.

İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Tutumlarının Belirlenmesi (Erzurum Örneği)

- Uluçınar-Sağır, Ş., Aslan, O. ve Cansaran, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Elementary Online*, 7(2), 496-511.
- Ünal, F. (2011). İlköğretimde sürdürülebilir çevre eğitiminin yeri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 132, 68-73.
- Yel, S., Taşdemir, A. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde öğretim strateji, yöntem ve teknikler, B. Tay ve A. Öcal (Ed). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss.37-90). Ankara: Pegem A Akademi.